

Bij vertalen moet je je fantasie uitschakelen'

Interview

Tom Kleijn

Vanavond is de première van het honderdste stuk dat de toneelvertaler heeft bewerkt.

Van onze medewerker Vincent Kouters

AMSTERDAM 'Ik versta de theatertaal, dat is het belangrijkste. Een toneelvertaler moet verstand hebben van hoe taal functioneert in het theater. De brontaal waarin een auteur schrijft, of het nu Duits, Engels, Frans of Noors is, is van ondergeschikt belang.'

Toneelvertaler Tom Kleijn (1949) heeft in de afgelopen twintig jaar meer dan 100 toneelteksten naar het Nederlands vertaald. Daarvan waren er 43 in opdracht van de Amsterdamse Theatercompagnie, het gezelschap van artistiek leider Theu Boermans, dat zich heeft toegelegd op het produceren van teksttoneel. Vandaag vindt bij dit gezelschap de première van nummer 100 plaats: *De eenzame weg* van Arthur Schnitzler. Boermans regisseert. Het is deel twee van een vorig seizoen met *Het wijde land* begonnen Schnitzler-reeks. Volgens vertaler Kleijn is Schnitzler honderd jaar naar dato nog uitstekend te spelen, vooral vanwege zijn universele observaties van menselijk gedrag. 'Schnitzler etaleert in zijn teksten een mensbeeld dat zijn eigen tijd ontstijgt. Alle personages in *De eenzame weg* zijn perfide egoïsten. Hij laat zien hoe het afloopt als mensen alleen maar aan zichzelf denken.'

Centraal in het stuk staat een groep oudere kunstvrienden, onder anderen een schilder, een schrijver en een actrice, die bij elkaar komen en zich realiseren dat hun dromen verwezenlijkt zijn. Hoe nu verder te leven? De opmerkelijke ondertitel die de voorstelling heeft meegekregen is: 'een stuk over de babyboomgeneratie'. Het is een associatie waarin Kleijn zich wel kan vinden: 'Het is de generatie die verantwoordelijk is voor de revolutie in de jaren zestig, het moest allemaal anders. Nu zitten

ze allemaal met hun kont op het pluche. Dat een generatie wereldverbeteraars, die het meende beter te weten, uiteindelijk toch een ongezond soort zelfzucht en egoïsme teweeg heeft gebracht, dat is precies Schnitzlers onderwerp.'

Bij De Theatercompagnie voelt Kleijn zich als vertaler het meeste thuis. Hij is al betrokken bij de groep sinds de oprichting in 1988, toen het nog De Trust heette. In het begin ensceuerden ze veel werk van nieuwe Duitstalige schrijvers, zoals Rainald Goetz, Gustav Ernst en Werber Schwab. Dat moest vertaald worden, en mede dankzij zijn partner, Boermans' dramaturg Rezy Schumacher, werd voor die klus de hulp van Kleijn inge-

roepen. Acteurs zeggen zijn nauwkeurige vertalingen zeer prettig speelbaar te vinden. Kleijn: 'Niet tegen mij persoonlijk, maar dat heb ik wel gehoord.' De vertaalde Duitse auteurs zelf, zoals Schwab, namen wel de tijd om hem persoonlijk te bedanken voor het vinden van de juiste toon en

de juiste woorden. Als snel kreeg Kleijn ook opdrachten van andere toneelgroepen, en in andere talen: werk van Ibsen en Shakespeare. Nu is hij een gevestigde naam.

Zo vertaalde hij onlangs *Baal* van Bertolt Brecht voor het Ro Theater en Shakespeares drie *Romeinse Tragedies* voor Toneelgroep Amsterdam. Ook gaat deze zaterdag alweer, precies een dag na *De eenzame weg* dus, vertaling 101 in première bij het Nationale Toneel: *Lange Dageis naar de Nacht* van Eugene O'Neill. Belangrijk is dat een toneelvertaler zichzelf in dienst kan stellen van het uiteindelijke kunstwerk. 'Je bent maar een onderdeel van een groter proces,' zegt Kleijn. 'Je moet je eigen fantasie uit kunnen schakelen. Ik ben dus ook veel meer een filoloog, een taalkundige, in plaats van een kunstenaar. Ik sta altijd aan de kant

van de auteur, dus ik ga zijn tekst niet bewerken. Dat is de taak van de regisseur.' Hierdoor komt hij wel eens voor verassingen te staan. Bij *Romeinse Tragedies* bijvoorbeeld. Kleijn: 'Daar was ik gewoon niet zo gelukkig mee. Van de 9.400 regels had ik er 7.000 vertaald, zoals afgesproken met regisseur Ivo van Hove. Uiteindelijk zijn er daarvan 3.500 overbleven. Goed, maar hoe die dan worden opgevoerd, begeleid door creatief getrommel, tussen de borden pasta en grote videoapparaten. Verschrikkelijk, toch? Maar misschien ben ik wel ouderwets.'

Toch is het soms best moeilijk om een tekst niet persoonlijk op te vatten. Dat ondervond Kleijn enkele jaren geleden bij het vertalen van *Gilgamesh*. Het was Raoul Schrotts bewerking van het *Gilgamesh*-epos: over de koning die zijn bloedbroeder verliest. Twee maanden voor Kleijn begon te vertalen, overleed zijn tweelingbroer. 'Toen kreeg dat stuk natuurlijk een heel andere lading. Ik zat aan mijn bureau te treuren met de woorden van Schrott. Dan moet je wel uitkijken dat zoiets geen invloed heeft op je vertaling. Gelukkig was dat niet het geval.'

De eenzame weg door De theatercompagnie, regie Theu Boermans, te zien van 6/5 t/m 3/6 in het Compagnietheater. www.theatercompagnie.nl

Long Day's Journey into Night door het Nationale Toneel, regie Maaïke van Langen, te zien van 6/5 t/m 7/6 in NT-gebouw. www.hnt.nl

De honderdste vertaling van Tom Kleijn wordt op 1 juni in het Compagnietheater gevierd.

Tom Kleijn Foto Egbert van Heijningen

